

sok szinte minden felelősségét a magyar hatóságokra, mert palástolni igyekeztek saját szerepüket a magyarországi eseményekben, mégis, a ma rendelkezésünkre álló bizonyítékok tanúsága szerint a kollaboráns Sztójay-kormány készséges támogatása és a keresztény lakosság passzivitása nélkül az Eichmann-Sonderkommando Magyarországon nem valósíthatta volna meg zsidóellenes céljait.²⁵

A zsidók önsegítő próbálkozásai

A zsidók igyekezete, hogy a túlélésért folytatott harcukban segítsék egymást, különféle – részint egyéni, részint közösségi – formákban öltött testet. Az egyéni kezdeményezések vidéken, a közösségek a fővárosban voltak gyakoribbak. Budapesten a mentési akciókat – különböző okokból – viszonylag jobban szervezték és hatékonyabban irányították. Egyrészt a nagyvárosban sokkal könnyebb volt árja névre szóló hamis papírokkal átveszelnéni az eseményeket, mint vidéken, ahol mindenki ismerte a zsidókat. Másrészt, mire a fővárosban beindult a szervezett mentési kampány, Horthy már leállította a deportálásokat, és az országban, ha csak rövid időre is, látszólag visszazökkent az élet a rendes kerékvágásba. Az 1944. október 15-i Szálasi-puccs után a mentési kampány kritikus szakaszába lépett. A *haluc* fiatalokra hárult a felelősség, hogy a zsidókat kimentseék a várost rettegésben tartó nyilas halálbrigádok karmaiból. Hőstetteik az ellenállás kimagasló momentumai.

A vidéki közösségekben sokkal korlátozottabbak voltak a mentés lehetőségei. Ennek egyik magyarázata az, hogy a nagy zsidó közösségek jelentős része az Alföldön élt, ahol a terepviszonyok nem kedveztek a bujkálóknak. Amellett a zsidók gettóba költöztetése és begyűjtése vidéken már nem egészen egy hónappal a német megszállás után megkezdődött, amikor a legtöbb közösség vezetői nem voltak még tisztában a zsidóellenes rendelkezések valódi jelentésével és végső céljával. Még azok között is, akiket a bátor budapesti cionista fiatalok figyelmeztettek a rájuk váró veszélyre, a többség inkább a magyar zsidóság hagyományos központi vezetőségétől származó, megnyugtató értesüléseknek adott hitelt. A számukra idegen *haluc* fiatalok apokaliptikus vészjelzéseit helyett érthető módon szívesebben hitték a sok éve bizalmukat élvező vezetők reménykeltő híradásainak. Figyelmen kívül hagyták, hogy az a sajtóorgánium, amelyen keresztül a hivatalos közlések eljutottak hozzájuk, *A Magyar Zsidók Lapja*, valójában szigorúan cenzúrázott újság volt, és így elsődlegesen a náci érdekeket szolgálta.

Néhány vidéki zsidó, aki komolyan vette a cionista aktivisták figyelmeztetéseit, megszökött a gettókból vagy a bevagonírozási központokból.